

Güncel Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve Coğrafya Ders Kitaplarında Ekonomi Kavramı

DOI 10.5281/zenodo.6275096

Davut Atmaca¹, Hüseyin Toygur², Hayri Çamurcu³

Öz

Ekonomi olgusu, İlk Çağlardan günümüze yaşam kalitesini belirleyen etmenlerin başında gelmektedir. Günümüz dünyasında hem güç hem de yaşam kalitesi bakımından ekonominin önemi giderek arttığı için bu bilincin bireylere kazandırılması düşüncesi de önem kazanmaktadır. Öğretim programları arasında Coğrafya Dersi tasarruf bilincinin yerleştirildiği, sınırlı kaynakların doğayla uyumlu ve etkili bir şekilde kullanımına yönelik ekonomik becerilerin kazandırıldığı bir ders olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırma güncel Coğrafya Dersi Öğretim Programının ekonomi ile ilgili kavram ve kazanımları ne derece yansıttığı, Coğrafya Ders Kitaplarında ekonomi ile ilgili konu ve kavramların ne şekilde yer bulduğu sorunsalı üzerine kurgulanmıştır. Buna göre araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabının ekonomi ile ilgili kazanım ve bölümleri içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Coğrafya Dersi Öğretim Programında 9. sınıf seviyesinde ekonomi ile ilgili kazanımlara yer verilmeyişi eksiklik olarak tespit edilmiştir. Ekonomi ile ilgili kazanımlar genel olarak "Beşeri Sistemler" ünitesinde yer almaktadır. Ekonomi ile ilgili olarak "aşar vergisi", "OPEC", "ASELSAN" ve "TÜİK" gibi kodlar öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Dersi Öğretim Programı, Coğrafya Dersi, ekonomi.

1 Öğretmen, Biga Balıkliçesme Ortaokulu, adaatmaca17@gmail.com

2 Öğretmen, Biga Balıkliçesme Ortaokulu, huseyintoygur84@gmail.com

3 Dr., Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, hcamurcu@comu.edu.tr

The Concept of Economy in Current Geography Curriculum and Geography Textbooks

Abstract

The phenomenon of economy is one of the factors that determine the quality of life from the Ancient Ages to the present. In today's world, as the importance of economy in terms of both power and quality of life is increasing, the idea of gaining this awareness to individuals also gains importance. Among the curricula, the Geography Lesson stands out as a course in which the awareness of saving is placed and economic skills are gained for the effective use of limited resources in harmony with nature. This research is based on the problem of how much the current Geography Curriculum reflects the concepts and achievements related to economics, and how the topics and concepts related to economics are included in the Geography Textbooks. Accordingly, the document analysis method was used in the research. The economic gains and sections of the 2018 Geography Course Curriculum and the 11th Grade High School Geography Textbook were analyzed using content analysis. The lack of economics-related gains at the 9th grade level in the Geography Curriculum has been identified as a deficiency. The achievements related to the economy are generally included in the "Human Systems" unit. Regarding the economy, codes such as "tith", "OPEC", "ASELSAN" and "TURKSTAT" stand out.

Keywords: Geography Course Curriculum, Geography Course, economics.

Giriş

Ekonomi ve ekonomik olaylar insanların ilgisini çekmeye devam etmektedir. İş adamları, işçiler, öğrenciler, ev kadınları giderek daha çok iktisadi konulara eğilmektedir (Demirci vd., 1998: 1). Bu anlamıyla sosyal bir bilim dalı olan iktisat (Çatalbaş, 2013: 3) bilmenin önemi sorumluluklarını bilen vatandaş olmanın bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır (Akhan, 2011: 398). Kourilsky (1987) çocuklara erken yaşlarda ekonomi eğitimi verilmesinin önemli bir mesele olduğunu söylemiştir. Schug ve Hagedorn (2005) öğrencilerin ekonomi konusundaki yeterliliklerinin güçlü bir eğitim programının varlığı ile mümkün olacağını ifade etmiştir. Sunal ve Haas (2002) yeterli düzeyde ekonomik bilginin öğrencilerin harcama, alışveriş ve kariyer seçiminde olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir. Hayatın her alanında olduğu gibi ekonomide de en önemli unsur iyi yetişmiş bireylerdir. Bu nedenle ülke ekonomisinin gereksinim duyduğu donanıma sahip bireyler yetiştirmek eğitim sistemimizin temel hedefleri arasında yer almaktadır (MEB, 2009). Tüm bunlar değerlendirildiğinde bir bilme şekli ve alanı olarak coğrafya, toplumun kendini tanınmasına, yoksulluk, eşitsizlik ve gelir dağılımı dengesizliği gibi toplumsal sorunların çözümüne yaptığı katkıyla (Kaya, 2010: 227) öne çıkmaktadır. Bilim ve teknolojideki hızlı değişim ve gelişmeler toplumun ve bireyin ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerilerin de zaman içerisinde değişmesine sebep olmaktadır. Bu değişimler ise diğer öğretim programlarında olduğu gibi Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının da zaman içerisinde çağın gerekliliklerine uygun olarak değişimini zorunlu kılmaktadır (Şahin, 2019: 81). Hızla artan teknolojik gelişmeler, özellikle bilgi-iletişim alanlarında yaşanan değişim; yerel, bölgesel, ulusal ve küresel etkileşimleri de arttırmaktadır (MEB, 2018). Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'nun temel hedeflerinden biri öğrencilere asgari bir genel kültür vermek suretiyle onların toplum sorunlarını tanınması, yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini kazandırmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için öğrencilerde belli seviyede coğrafya bilgisine ihtiyaç bulunmaktadır (Ünlü, 2014). Coğrafya öğretiminin genel amaçları arasında küresel çaptaki ekonomik ve siyasal problemleri anlayarak çözüm yolları üretme yeteneğini kazandırması bulunmaktadır (Aydın ve Güngördü, 2015). Bu noktada Türk Milli Eğitiminin temel hedefleri ile Coğrafya Dersinin

genel amaçlarının aynı hedefte örtüştükleri anlaşılmaktadır. Aydın ve Güngördü (2015) daha iyi refah seviyesine ulaşmayı hedefleyen milletlerin ulusal, bölgesel ve sistematik planlarda coğrafya eğitimine olan ihtiyaçlarının gün geçtikçe arttığını belirtmiştir. Bu nedenle ekonomik refah seviyesini arttırmayı hedefleyen ülkeler kalkınma planlarını coğrafi temeller üzerine oturtmak durumundadır. Kalkınma programları, nüfus, arazi kullanımı, yerleşme ve ekonomik faaliyetler ile hayvancılık vb. faaliyetlerin tamamı ekonomi ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Sonuç olarak coğrafya derslerinin ekonomi ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Ortaöğretim seviyesinde bulunan öğrencilere kalkınma, planlama, ekonomik faaliyetler, tasarruf, gelişmiş ülkeler, ticari faaliyetler vb. kapsamındaki konularla ilgili bilimsel veri ve bilgilerin aktarıldığı en temel ders hiç kuşkusuz coğrafya dersi olarak görülmektedir. Çünkü Coğrafya Dersinin genel amaçları arasında öğrencilerde kaynak kullanımına yönelik “tasarruf bilinci” geliştirmek, kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu götürülmesi gibi ekonomi ile ilgili amaçlar bulunmaktadır. Ayrıca 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programındaki “inisiyatif alma ve girişimcilik” yetkinliğinin de doğrudan ekonomik beceriler ile ilgili olduğu görülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Araştırmadaki temel problem 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabının ekonomi ile ilgili kavram ve konuları nasıl ve ne şekilde yansıttığı düşüncesi üzerine kurulmuştur. Araştırmadaki sınırlılık gerek CDÖP'nin gerek Coğrafya Ders Kitabının ekonomi ile ilgili kavram, konu ve kazanımlar özelinde değerlendirilmiş olmasıdır. Ayrıca tüm Lise Coğrafya Ders Kitapları içinden Türkez vd., (2019)'un 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabının değerlendirilmiş olması ve bu değerlendirmenin ekonomik kavram ve konular kapsamında gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Araştırmanın Amacı

Değişimin arttığı, rekabetin hızlandığı, ekonomi bilmenin zorunluluk haline geldiği günümüzde Coğrafya Dersinin bireylere kazandırmak istediği bilgi ve becerilerin en başında ekonomik konu ve kazanımlar yer almaktadır. Bu konular hayatımızda çok önemli bir yer teşkil ettiği için

gerek Coğrafya Dersi Öğretim Programı gerek Coğrafya Ders kitaplarında ekonomi ile ilgili konu ve kavramların ne kadar ve ne şekilde yer aldıkları önemli görülmektedir. Buna göre araştırmanın amacı 2018 yılından bu yana ortaöğretimde uygulanmakta olan Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 11. sınıf Lise Coğrafya Ders Kitaplarının ekonomik kavram, konu ve kazanımlara dair ilgi ve yeterlik seviyesini ortaya koymaktır.

Bu doğrultuda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- ∇ 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programı genel amaçları ekonomik yeterlikler bakımından nasıl değerlendirilmektedir?
- ∇ Güncel Coğrafya Dersi Öğretim Programında ekonomi ile ilgili doğrudan/dolaylı kazanımlar nelerdir? Ayrıca bu kazanımlar hangi sınıf düzeyinde ne kadar yer bulmaktadır?
- ∇ 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabında ekonomi ile ilgili konu ve kavramlar nasıl yer bulmaktadır?

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilerek daha nesnel sonuçlara ulaşılmasını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013; Kozak, 2014). Bu veriler, betimleyici bilgi sağlamanın yanında hipotez ve kategorilerdeki değişim ve gelişimin de izlenmesine olanak sağlamaktadır (Merriam, 2013).

Araştırma Verileri

Araştırmadaki verileri 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 2021-2022 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığında okutulan 11. Sınıf Coğrafya Ders kitabı oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabına elektronik ortamda Eğitim Bilişim Ağı (EBA) öğretmen hesabı üzerinden erişilmiştir. Coğrafya Dersi Öğretim Programına ise MEB Öğretim Programları İzleme ve Değerlendirme Sistemi'ndeki <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden ulaşılmıştır.

Verilerin analizi

Araştırmadaki verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Coğrafya Dersi Öğretim Programındaki genel amaçlar ve tüm kazanımlar incelenerek ekonomi kavramının geçtiği yerler ve ekonomi ile ilgisi olan kazanımlar belirlenmiştir. Buna göre ünite ve sınıf tabanlı tablolar oluşturulmuştur. Ekonomi kavramı ile doğrudan/dolaylı ilgili olan kazanımlar belirlendikten sonra coğrafya eğitimcisi iki uzmandan görüş alınarak araştırmanın güvenilirliği artırılmıştır. CDÖP’de ekonomi ile ilişkili kazanımlara ders kitaplarında ne şekilde ve hangi kapsamda yer verildiğini belirlemek için ise evrenden örneklem alma yoluna gidilerek 11. sınıf düzeyindeki Coğrafya Ders Kitabı detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde Coğrafya Dersi Öğretim Programındaki genel amaçlar, kazanım ve 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabı ekonomi ile konu ve kavramlar temelinde değerlendirilmiştir.

Ekonomi ile İlişkisi Bakımından Coğrafya Dersi Genel Amaçları

Bu başlıkta Coğrafya Dersinin genel amaçları maddeler halinde aktarıldıktan sonra maddeler ekonomi ile ilgisine göre bir değerlendirmede bulunulmuştur. Buna göre Coğrafya Dersinin genel amaçları şunlardır:

- ✓ Coğrafya ile ilgili kavram ve araştırma yöntemlerini kullanarak araştırma yapması ve sonucu raporlaştırması,
- ✓ İnsan-doğa etkileşimi bağlamında coğrafi beceri kazanması,
- ✓ Evrene ait öğeleri hayatla ilişkilendirmesi,
- ✓ Doğal ve beşeri sistemlerdeki işleyiş ve değişimi kavraması,
- ✓ Yakın çevreden başlayarak ülke ve dünyaya ait mekânsal değerleri anlayarak bu değerlere sahip çıkma bilincini kazandırması,
- ✓ Ekosistemin işleyişine ilişkin sorumluluk bilincini kazandırmak,
- ✓ Doğa ve insanın sürekliliği ve uyumlu birlikteliği için mekânsal planlamanın önemini bilmesi,

- ✓ Doğal ve beşeri kaynakların kullanımında tasarruf bilincinin kazanılması,
- ✓ Doğal ve beşeri sistemlerin gerek yerel gerek küresel etkileşiminin anlamlandırılması,
- ✓ Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu bir şekilde kılınmasının önemini kazanılması,
- ✓ Doğal afet ve çevre sorunlarının değerlendirilerek bunlardan korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar kazandırması,
- ✓ Bölgesel ve küresel anlamda etkin olan kültürel, çevresel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası rolünün kavranması,
- ✓ Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkiler bakımından konum özelliklerinin ve sahip olduğu potansiyellerin bilincine varılması,
- ✓ Coğrafi bilgiler ile vatan bilinci kazanmanın önemini kavramak,
- ✓ Türkiye'nin yeni vizyonu doğrultusunda başta Türkiye ile ilgili bulunan bölgeler ve ülkeler olmak üzere dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler hakkında bilgi sahibi olmaktır.

2018 CDÖP ekonomi ile ilgili genel amaçlar bakımından incelendiğinde kaynakların kullanımında "tasarruf bilinci" geliştirme, "kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınması", "bölgesel ve küresel örgütlerin ekonomik ve siyasi rolünün kavranması" gibi amaçların doğrudan ekonomi ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca, "Türkiye'nin konum özelliklerinin ve sahip olduğu potansiyelin bilincine varılması" ile "... dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler hakkında bilgi sahibi olunması" gibi hedeflerin de doğrudan/dolaylı olarak ekonomi ile ilgili oldukları anlaşılmaktadır. Buna göre Coğrafya Dersinin genel amaçları ile ilgili on beş maddeden 5 tanesinin ekonomi ile doğrudan ve dolaylı olarak ilgili olduğu kanaatine varılmıştır.

Ekonomi ile İlişkisi Bağlamında Coğrafya Dersi Öğretim Programı Kazanımları

2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programı; “Doğal Sistemler”, “Beşeri Sistemler”, “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ile “Çevre ve Toplum” isimli dört üniteden oluşmaktadır. CDÖP’de ekonomi ile ilgili kazanımlar 10. Sınıf seviyesinde “Beşeri Sistemler” ünitesinde yer aldığı görülmektedir. Buna göre ilgili kazanımlar aşağıda aktarılmıştır.

Tablo 1. Ekonomi ile İlgili Kazanımların 10. Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Ünite	Kazanım
Beşeri Sistemler	10.2.11. Ekonomik faaliyetleri temel özelliklerine göre sıralar. a) Birincil, ikincil, üçüncül, dördüncül ve beşincil faaliyetlere değinilir. b) Ulaşım ve iletişimin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerine yer verilir. 10.2.12. Ekonomik faaliyet türlerinin matematiksel dağılımına ilişkin verileri, ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilişkilendirir.

Kaynak: MEB (2018)

CDÖP’deki yirmi iki kazanımdan ikisinin ekonomi kavramı ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu kazanımların ekonomik faaliyetlerin temel özellikleri, ekonomik faaliyetlerin türleri ve Türkiye’deki ekonomik faaliyetlerin özelliklerini kazandırmak üzere kurgulandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Ekonomi İle İlgili Kazanımların 11. Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Ünite	Kazanım
Beşeri Sistemler	<p>11.2.8. Doğal elemanları üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisi açısından değerlendirir.</p> <p>11.2.9. Beşeri elemanları üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisi açısından değerlendirir.</p> <p>11.2.10. Üretim, dağıtım ve tüketim sektörleri arasındaki ilişkiyi ekonomiye etkileri bakımından değerlendirir.</p> <p>11.2.11. Doğal kaynak ve ekonomi ilişkisini açıklar. a) Doğal kaynakları sınıflandırır. Tarihi süreçte “doğal kaynakların değeri ve kullanımındaki değişim”e farklı bölgelerden örnekler verir.</p> <p>11.2.12. Türkiye’deki doğal kaynaklar ve ekonomi ilişkisini analiz eder. Türkiye’deki doğal kaynakların ekonomiye olan yansımalarını, istatistikî verilerden hareketle yorumlar.</p> <p>11.2.13. Türkiye’de uygulanan ekonomi politikalarını mekânsal etkileri bakımından değerlendirir. Cumhuriyetten günümüze izlenen ekonomik politikalara göre mekânsal farklılıkları gidermeye yönelik uygulamalar ele alınır.</p> <p>11.2.14. Türkiye ekonomisinin sektörel durumundan hareketle ülke ekonomisi ile ilgili çıkarımlarda bulunur. Tarihsel süreçte sektörel değişime yer verilir.</p> <p>11.2.15. Tarımın Türkiye ekonomisindeki yerini açıklar. a) Türkiye’de yetiştirilen başlıca tarımsal ürünlerin dağılışımdan bahsedilir. b) Ülkelerin, tarımsal üretimdeki yeterliliklerinin önemine değinilir.</p> <p>11.2.18. Türkiye’nin maden ve enerji kaynaklarının etkili kullanımının ülke ekonomisine katkılarını değerlendirir.</p> <p>11.2.20. Türkiye sanayisini, ekonomideki yeri bakımından analiz eder.</p>
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	<p>11.3.5. Ülkeler ve bölgeler arasındaki ticaret, ham madde, üretim ve pazar alanlarını ilişkilendirir. Dünya üzerindeki önemli ham madde, üretim ve pazar alanlarının oluşumunda etkili olan faktörler ile bunlar arasındaki ilişkiye değinilir.</p> <p>11.3.8. Farklı gelişmişlik seviyesindeki ülkelerin tarım ve ekonomi ilişkisini değerlendirir.</p>

Kaynak: MEB (2018)

Coğrafya Dersi Öğretim Programında 11. Sınıf seviyesinde 40 kazanım yer almaktadır.

Tablo 2 değerlendirildiğinde CDÖP'deki 40 kazanımın içinden ekonomi ile ilgili kazanımların ağırlıklı olarak "Beşeri Sistemler" ünitesinde yer aldığı görülmektedir. "Beşeri Sistemler" ünitesinde toplam 10 kazanım, "Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler" ünitesinde iki tane kazanımın ekonomi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Kazanımların genel olarak üretim, dağıtım ve tüketim sektörlerinin ekonomiye etkisi, dünyada ve Türkiye'de doğal kaynak- ekonomi ilişkisi, Türkiye'de uygulanan ekonomi politikaları ve ekonominin sektörel dağılımı gibi konuları içerdiği görülmektedir.

Tablo 3. Ekonomi ile İlgili Kazanımların 12. Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Ünite	Kazanım
Beşeri Sistemler	12.2.1. Bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türlerini sosyo-kültürel hayata etkilerini analiz eder. Tarım, sanayi, hizmet gibi ekonomik faaliyetlerin, sosyo-kültürel hayata olan etkilerine değinilir. 12.2.3. Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekteki olası değişimlere ilişkin çıkarımlarda bulunur. 12.2.5. Türkiye ile ilgili bölgesel kalkınma projelerini kültürel, ekonomik ve sosyal etkileri bakımından değerlendirir. Kalkınma projelerinin gerekçeleri değerlendirilir. 12.2.6. Hizmet sektörünün Türkiye'nin ekonomik kalkınmasıyla ilişkilerini açıklar. Ulaşım, ticaret ve turizm sektörlerine değinilir. 12.2.10. Dünya ticaret merkezleri ve ağlarını küresel ekonomideki yeri bakımından analiz eder. Avrupa Birliği, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi, Güney Ortak Pazarı ve Uzak Doğu Ticaret Bölgesi'ne değinilir. 12.2.11. Türkiye'deki ticaret merkezlerinin ticarete konu ürünlere ve akış yönlerine olan etkisini açıklar. Ticaret uygulamalarına değinilerek e-ticarette siber güvenliğin öneminden bahsedilir. 12.2.12. Türkiye'nin konumu bakımından tarihi ticaret yollarını değerlendirir. İpek ve baharat yollarına değinilir.

Tablo 3'ün devamı Ekonomi ile İlgili Kazanımların 12. Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

	<p>12.2.13. Türkiye'nin dış ticaretini ve dünya pazarındaki yerini ticarete konu ürünler bakımından analiz eder. Ticarete konu ürünler ve ticaretin Türkiye ekonomisindeki önemine değinilir.</p> <p>12.2.16. Türkiye'nin turizm politikalarını çevresel, kültürel ve ekonomik etkileri bakımından değerlendirir.</p> <p>12.2.17. Turizmin Türkiye ekonomisindeki yerini değerlendirir. Türkiye'nin turizmdeki yeri diğer ülkelerle karşılaştırılır.</p>
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	<p>12.3.6. Teknolojik gelişmelerin, bölgeler ve ülkeler arası kültürel ve ekonomik etkileşimdeki rolü açıklar.</p> <p>12.3.7. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesindeki faktörleri açıklar. Ülkelerin gelişiminde inovasyon, girişimcilik ve dijitalleşmenin öneminden bahsedilir.</p> <p>12.3.8. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik özelliklerini kıyaslar.</p> <p>a) Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin farklı gelişmişliklerinin sebepleri üzerinde durulur.</p> <p>b) Gayrisafi Millî Hasıla ve İnsani Gelişme Endeksi (İGE) türünden gelişmişlik ölçütlerinden yararlanır.</p> <p>12.3.9. Ülkelerin küresel-bölgesel ilişkilerini doğal kaynakların potansiyeli bakımından değerlendirir. Doğal kaynaklar üzerinde, küresel güçlerin ekonomik ve siyasi etkilerden bahsedilir.</p> <p>12.3.10. Dünyadaki belli enerji nakil hatlarının bölge ve ülkelere yönelik etkilerini açıklar. Türkiye'nin enerji koridoru olma özelliğinden bahsedilir.</p>

Kaynak: (MEB,2018)

Tablo 3 değerlendirildiğinde 12. sınıf düzeyindeki 34 kazanımdan on beş tanesinin ekonomi ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Bunlardan on kazanımın “Beşeri Sistemler” ünitesinde yer aldığı, beş kazanımın ise “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ünitesinde yer aldığı tespit edilmiştir. Kazanımların genel itibarıyla bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türünün sosyo-kültürel hayata etkileri, Türkiye'deki ek kalkınma projeleri ve etkileri, hizmet sektörünün Türkiye ekonomisindeki yeri, ulaşım ağları ile yerleşme ve ekonomik faaliyetlerin ilişkisi gibi hedefler üzerine kurgulandığı tespit edilmiştir.

Ekonomi ile İlişkisi Bakımından Coğrafya Dersi Kitabı

Çalışmanın bu kısmında 2018 müfredatına göre hazırlanan Türkez vd., 2019'un liselerde Coğrafya Derslerinde okutulmakta olan güncel 11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında ekonomi kavramı ve konusuna hangi konular bağlamında ve ne şekilde yer verildiğine ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır. Ekonomi kavramı ve konusuna ilişkin kısımlar tema ve kodlar şeklinde aktarılmıştır. Türkez vd., (2019) tarafından kaleme alınan ve 2019-2020 eğitim öğretim yılından bu yana ders kitabı olarak okutulan 11. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı toplam 263 sayfadan oluşmaktadır. Kitap içerisinde ekonomi kavramı kelime olarak, içerik olarak ve metinlerde anlam olarak irdelenmiştir. Değerlendirmelere göre 70 yerde ekonomi kelimesi, 1 yerde ekonomi politikası, 13 yerde ekonomik faaliyet kelimesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Tema ve kategorilerin belirlenmesinde 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabı'ndaki üniteler, Coğrafya Terimler Sözlüğü Bölümü ve Dizin bölümlerinden faydalanılmıştır. Buna göre ekonomi kavramı ile ilgili tema ve kategoriler aşağıda ifade edilmiştir.

Tablo 4. Coğrafya Ders Kitabı'nda Ünitelere Göre Ekonomi İle İlgili Tema ve Kodlar

Tema:	* Ekonomi	* Ekonomik faaliyet	* doğal kaynak	* tüketim	* üretim	* dağıtım
	* hammadde	* ekonomi politikası	* ihracat	* ithalat	* imalat	* sermaye
Kodlar:	aile planlaması-aktif nüfus-anapara-Anıtbirlik-aşar vergisi-ASELSAN- Avrupa Birliği (AB)-Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)-Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET)-Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UNDESA)-BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi-Birinci Sanayi Planı-büyüme hızı-bölgesel kalkınma projeleri-Çaykur-Çukobirlik-Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü- DPT-devletçi ekonomi-demografik yatırım-dış ticaret açığı-dış borç-Dünya Bankası (WB)-dış rekabet-dış ticaret-Dokuzuncu Kalkınma Planı-Dünya Ticaret Örgütü (WTO)- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)-ekonomik yapı-ekonomik bunalım-el işçiliği-entansif tarım-ev tipi üretim-enerji kaynağı-endüstri-enflasyon- Fabrika-finans kurumları-finansal düzenleme-finansal kriz-Fiskobirlik-fiyat istikrarı- gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler-Gelişen Sekiz Ülke (D-8)-gelir dağılımı-					

Tablo 4'ün devamı Coğrafya Ders Kitabı'nda Ünitelere Göre Ekonomi İle İlgili Tema ve Kodlar

Kodlar: gelir seviyesi-geri dönüşüm-göç-gayri safi milli hâsıla-gelir-gümrük birliği-gümrük vergisi-Güney Doğu Anadolu Projesi (GAP)-Hava Elektronik Sanayi (HAVELSAN)- Havza Bazlı Destekleme Modeli-İkinci Sanayi Planı-İktisadi ve ticari bilgi alışverişi- insan kaynakları-intansif tarım-İpek yolu-istihdam-iş gücü-iş gücü açığı-İzmir İktisat Kongresi-KDV istisnası-kalkınma-kalkınma planları-karma sistem-Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ)-kaynak-kervansaray-kredi-Kral yolu-kooperatif-kurulu güç-küresel ticaret-liberal ekonomimal ve hizmet-Maden Tetkik Arama Enstitüsü- Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK)-mamul madde-Merkez Bankası (MB)-modern pazarlama-millî banka-millî gelir-Millî Tarım Projesi-Onuncu Kalkınma Planı-ortak Pazar-özelleştirme-özel sektör-özel teşebbüs-Organize Sanayi Bölgesi (OSB)-Pazar-pazarlama-Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)-piyasa-rafineri-rezerv-Sanayi devrimi-sanayileşme-sanayi iş birliği-serbest pazar-serbest ekonomi-sektör-sosyal adalet-Tarım ve tarıma dayalı sanayi-Tariş-tasarruf-teşvik uygulamaları-Teşvik-i Sanayi Kanunu-teşvik uygulamaları-ticaret-ticaret şehirleri-TÜİK-Türkiye Zirai Donatım Kurumu-vergi indirimi-ulaşım-Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)-Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)-Uluslararası Para Fonu (IMF)- Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı (IDEF)-Ürün standardizasyonu ve sertifikasyonu-üretim merkezi-yabancı sermaye-24 Ocak Kararları-yatırım yeri tahsisi-

Kaynak: Türkez vd., (2019)

Tablo 4'teki verilerin değerlendirilmesi sonrasında ekonomi ve ekonomik kavramlar ile doğrudan veya doğrudan ilgisi tespit edilen 12 tema ve 126 kategoriye ulaşılmıştır. Görsellere yönelik inceleme sonrasında kitapta 230 tane görsel bulunduğu, bunlardan 156'sının ekonomi kavramı ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgisi bulunduğu tespit edilmiştir. İki görseli açıklamak için ekonomi kavramı doğrudan kullanılmıştır. Diğer görsellerde ekonomi ile ilgili hususlara dolaylı olarak atıfta bulunulduğu görülmüştür. Bunun yanında toplamda 38 grafiğin kullanıldığı kitapta 70 adet haritadan yararlanılmıştır. Harita ve grafiklerin doğrudan ya da dolaylı olarak tamamında ekonomik kavramlarla ilgili olduğu anlaşılmıştır. Ekonomi ile doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan görsellerden bir kısmı Türkez vd., (2019) aşağıda aktarılmıştır.

Verimli topraklarda ekonomik faaliyetler artmaktadır.

Atatürk, ekonomi alanındaki birçok uygulamaya öncülük etmiştir.

Görsel 1. Toprak-ekonomi ilişkisi

Görsel 2. Atatürk öncülüğündeki uygulamalar

Görsel 3. Tüketim

Görsel 4. Üretim

Görsel 5. Dağıtım

Sonuç ve Tartışma

Güncel Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve Coğrafya Ders Kitaplarının ekonomi kavramı ile ilgisinin araştırıldığı bu araştırmadaki sonuçlar şunlardır:

CDÖP'deki on beş genel amaçtan beşinin ekonomi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Özellikle kaynak ve kalkınma süreçlerinin doğayla uyum içinde yürütülmesi, bireylere "tasarruf bilincinin" yerleştirilmesi, Türkiye'nin sahip olduğu ekonomik zenginliklerin bireyler tarafından algılanması, yerel ve küresel örgütlerin ekonomik öneminin kavranması ile ülkelerin gelişmişlik seviyeleri hakkında bilgi sahibi olunması gibi genel hedeflerin doğrudan ekonomik yeterlikleri kazandırmaya yönelik kurgulandığı anlaşılmaktadır.

2018 CDPÖ'deki kazanımlar incelendiğinde, ekonomi ile ilgili kazanımlara onuncu sınıf düzeyinden itibaren yer vermeye başladığı anlaşılmaktadır. Özellikle 9. sınıf düzeyinde toplamda yirmi iki kazanım

içinde ekonomi ile ilgili herhangi bir kazanıma yer verilmeyişi bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. Oysa Kourilsky (1987) ekonomi eğitiminde lise çağını beklemenin bile bu konuda çok geç kalındığının bir göstergesi olduğunu söylemiştir. Ragan ve McAulay (1968) ise çocukların okul öncesi dönemde bile ekonomi ile ilgili terminolojik bir dile sahip olduklarını ifade etmiştir. Akhan (2011) öğrencilere ekonominin ana basamaklarını kazandıran dersin Sosyal Bilgiler dersi olduğunu belirtmiştir. Coğrafya dersi ise ekonomi ile ilgili kavram ve ilkelerin yerleşmesinde ilköğretim ve yükseköğretim arasında bir köprü vazifesi konumundadır. Özellikle bugünün gençleri açısından ekonominin üretici, tüketici ve iyi vatandaş üçgeninde insanların yaşamını nasıl etkilediğinin anlaşılması önemli bir mesele olarak görülmektedir (Akhan, 2013).

CDÖP’de yer alan 10. sınıf düzeyindeki otuz dört kazanımdan ikisinin ekonomi ile ilgili olduğu belirlenmiştir. 10. Sınıf düzeyinde ekonomi ile ilgili kazanımların yetersizliği dikkat çekmektedir. Buna karşın 11. sınıf düzeyindeki kırk kazanımdan on ikisinin ekonomi ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Bu kazanımlardan on tanesinin “Beşeri Sistemler” ünitesinde ikisinin ise “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ünitesinde yer aldığı anlaşılmaktadır. 12. sınıf düzeyinde otuz dört kazanımdan toplam on beş tanesinin ekonomi ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu kazanımlardan on tanesinin “Beşeri Sistemler” ünitesinde yer aldığı, beş tanesinin ise “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ünitesinde yer aldığı tespit edilmiştir. Buna göre ekonomi ile ilgili kazanımların genel olarak “Beşeri Sistemler” ünitesi ile “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” ünitelerinde yer aldıkları anlaşılmaktadır. Sonuç olarak tüm sınıflar bazında toplamda 130 kazanımdan 29 kazanımın ekonomik beceri ve yeterlikleri kazandırmaya yönelik tasarlandığı anlaşılmaktadır. Buna göre ekonomik becerileri kazandırmaya yönelik kazanımların toplamda yeterli bir seviyede olduğu görülmüştür. Ancak ekonomi ile ilgili kazanımlara 9 ve 10. Sınıflar düzeyinde yeterli seviyede yer verilmeyişi nedeniyle kazanımların genel dağılımının dengesiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Coğrafya Ders Kitabına yönelik yapılan değerlendirmeler sonucunda; 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabı’nda “ekonomi” kelimesinin 84 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Kitapta ekonomi ile ilgili 12 tema belirlenmiştir. Ayrıca, ekonomi kavramı ile ilgili doğrudan ya da dolaylı 126 kodun kullanıldığı anlaşılmıştır. Buna ek olarak 236 görselden

156'sının ekonomi ile ilgisi belirlenmiştir. Ayrıca ekonomi faaliyetler ile ilgili 70 adet harita ve 38 grafiğe rastlanmıştır. Buna göre 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabı anlam, görsel ve şekil itibariyle ekonomi ile ilgili bilgi, kavram ve ilkeleri yansıtma derecesi bakımından yeterli bulunmuştur.

Önceki araştırmalarda Yıldırım ve Öztürk (2017: 2) ekonomi eğitiminin gerçekleştirilmesi gereken eğitim kademesi olarak en çok ortaöğretim kademesi, daha sonra sırasıyla ortaokul, yükseköğretim, ilkokul ve anaokulu kademelerinin tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Dinç ve Acun (2017: 29) Sosyal Bilgiler Dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretimi ile ilgili çalışmasında öğretim programlarında ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ilgili konulara daha fazla yer ayrılması gerektiğini söylemiştir. Akhan ve Özkan (2021: 43) 1968'den 2018'e kadar Sosyal Bilgiler Programlarını "ekonomi" ile ilgili konu ve kavramlar bakımından ele almıştır. Süreç içerisinde ünitelerin ve konularının dağılımı değişse de ders kitaplarına yansıyan içeriğin birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşmıştır. Demirbaş (2011: 595) "Coğrafya Dersi Öğretim Programında Sürdürülebilir Kalkınma" ile ilgili kazanımları incelediği araştırmada kazanımların genel itibari ile "Çevre ve Toplum" öğrenme alanında ön plana çıktığını saptamıştır. Sonuç olarak Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bir farkındalık oluşturmayı amaçladığı görüşüne ulaşmıştır. Güvenç (2017: 935) "Öğretim Programlarında Finansal Okuryazarlık" ile ilgili araştırmada ilkokulda diğer basamaklara göre daha fazla finansal okuryazarlık öğrenme çıktısı yer aldığı, bu yeterlikleri aktarmada özellikle Sosyal Bilgiler ve Matematik derslerinin ön plana çıktığı ifade edilerek, öğrenme çıktılarında tasarruf, bütçe ve bilinçli tüketicilikle ilgili bilgilerin kavratıldığı belirtilmiştir. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde ekonomi ile ilgili bilgi ve kavramların öğretim programlarında önemli bir yer teşkil ettiği tespit edilmiştir. Bireylerin sosyal hayata hazırlanmasında ekonomi ile ilgili bilgi ve yeterlik düzeyinin oldukça önemli olduğu görülmüştür. Ekonomik beceri ve yeterliklerin kazandırılmasında ilköğretimde Sosyal Bilgiler Derslerinin, ortaöğretimde Coğrafya Derslerinin bu misyonu üstlendiği kanaatine varılmıştır. Bu araştırma Coğrafya Dersi Öğretim Programı ve 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabını ekonomik bilgi ve kavramlar bakımından yeterli olup olmadığını ortaya koymasına bakımından önceki araştırmalardan ayrılmaktadır.

Araştırmadaki sonuçlara göre tasarlanması muhtemel Coğrafya Dersi Öğretim Programlarında ekonomi ile ilgili konu ve kazanımlara 9. Sınıf düzeyinde yer verilebilir. Ayrıca programda, ekonomi ile ilgili konu ve kazanımların 9, 10, 11 ve 12. sınıflar düzeyinde eşit şekilde yer alması sağlanabilir. Bu araştırma 11. Sınıf Lise Coğrafya Ders Kitabı özelinde gerçekleştirilmiştir. Benzer araştırmalar Lise Coğrafya Ders Kitaplarının tümünü kapsayacak şekilde gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

Akhan, N. E. (2011). Sosyal bilimlerde ekonominin yeri ve önemi. R. Turan & K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri içinde*. (s. 389-407). Ankara: Pegem Net.

Akhan, N. E. (2013). Adım adım ekonomi okuryazarlığı: Sosyal bilgiler dersleri için alternatif yollar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 1-36.

Akhan, N. E. & Ozkan, F. (2021). Place of subjects related to economy in the changing social studies curricula, *Ihlara Journal of Educational Research*, 6(1), 43-62. <https://doi.org/10.47479/ihead.708387>

Aydın, F. & Güngördü, E. (2015). *Coğrafya eğitiminde özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Bilgen, N. (2013). Türkiye eğitim sistemi ve coğrafya eğitimi. R. Özey, Y. Kılınç & M. Ateş. (Ed.), *Farklı Ülkelerde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi içinde*. (s. 365-390). Ankara: Pegem Akademi.

Çatalbaş, N. (2013). Türkiye ekonomisinin temel özellikleri ve dünya ekonomisindeki yeri. M. Toprak. & N. Çatalbaş (Ed.), *Türkiye Ekonomisi içinde*. (s. 2-32). Ankara: Saray Matbaacılık, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Demirbaş, Ö. Ç. (2011). Coğrafya dersi öğretim programında sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 596-615.

Demirci, R., Arıkan, R., & Erdoğan, İ. B. (1998). *Genel ekonomi mikro-makro*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Dinç, A., & Acun, A. (2017). Sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *PAU Eğitim Fakültesi Dergisi* (41), 29-46.

Güvenç, H. (2017). Öğretim programlarımızda finansal okuryazarlık. *Elementary Education Online*, 16(3), 935-948. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.330233>

Kaya, İ. (2010). Değişen sosyal ve bilimsel bağlam ve coğrafyanın sorumlulukları. R. Özey & S. İncekara. (Ed.), *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler içinde*. (s. 227-242).Ankara. Pegem Net.

Kourilsky, M. L. (1987). Children's learning of economics: The imperative and the hurdles. *Theory Into Practice*, 26(3), 198-205.

Kozak, M. (2014). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

MEB. (2009) *Ortaöğretim Ekonomi Dersi Öğretim Programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr> Erişim: 19.01.2022

MEB. (2018). *2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr> Erişim: 10.12.2021

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ragan, W. B. & Mcaulay, J. D. (1968). *Social studies in the elementary school*. New York: Holt, Rinehart.

Schug, M. C., & Hagedorn, E. A. (2005). The money savvy pig™ goes to the big city: Testing the effectiveness of an economics curriculum for young children. *The Social Studies*, 96(2), 68-71.

Sunal, C. S., & Haas, M. E. (2002). *Social studies for the elementary and middle grades: a constructivist approach*. Allyn and Bacon, 75 Arlington Street, Boston, MA 02116.

Şahin, B. (2019). 2005 ve 2018 Coğrafya dersi öğretim programlarına yönelik karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(1), 81-102.

Türkez, K., Karakoç, M., Balşen, N., & Pektaş, T. (2019). *Ortaöğretim Coğrafya 11 Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

Ünlü, M. (2014). *Coğrafya öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. & Şimşek, A. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, G., & Öztürk, C. (2017). Ekonomi okuryazarlığı ve eğitimine ilişkin alan uzmanı ve öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Erciyes Journal of Education*, 1(2), 1-22.